

Thor Heyerdahl

Thor Heyerdahl, cestovatel a vědec se narodil v norském Larviku 6. října 1914. Od dětství se živě zajímal o přírodu a zoologii, sportoval a mnoho času trávil v severských horách, kde bivakoval i v zimě. Po střední škole vystudoval na univerzitě v Oslu zoologii a geografii.

Kromě svého oboru se také zajímal o kulturu a historii, zvláště se zaměřil na Polynésii, a právě do této oblasti směřoval jeho první projekt - studium původu tvorů na izolovaných ostrovech. Po zacvičení do zvyklostí a způsobu života místních obyvatel, odjel v roce 1937 s manželkou (vlastně na svatební cestu) na souostroví Marquesy v Tichomoří, kde zůstali jeden rok na ostrově Fatu Hiva. Zde se pokusili vrátit do minulosti ke způsobu života pravěkého člověka, a tak žili v souladu s přírodou jako divoši a živili se pouze dary přírody.

Zde také od domorodců uslyšel legendy, že jejich předci přišli z východu přes moře. Studium kultury polynéských praobyvatel ho přivedlo k názoru, že mají mnoho shodných rysů s obyvateli tichomořského pobřeží Jižní Ameriky a že Polynésané jsou potomci mořeplavců, kteří do této části světa dopluli na primitivních plavidlech hnaných příznivými větry a proudy, které přicházejí převážně od východu.

První vlna přišla sice z jihovýchodní Asie, ale druhá z Peru, Velikonočních ostrovů a Britské Kolumbie. Svou teorii o možných migračních trasách prastarých národů a vzájemnému přenosu i ovlivňování jejich kultur publikoval v roce 1941, další práce ale přerušila druhá světová válka.

Aby dokázal pravdivost své teorie, rozhodl se takovou plavbu sám, přes pochyby vědeckých autorit, realizovat cestou přes oceán na palubě repliky starobylého plavidla. Odjel s pěti společníky do Peru, v džungli porazili několik vysokých balzových stromů (jejich dřevo je velmi lehké) a po řece je splavili k oceánu. Na pobřeží postavili podle staré peruánské rytiny z 18. století z devíti kmenů vor tak, že kmeny k sobě svázali konopnými lany a z bambusu vytvořili kajutu. Přípravovaná akce se stala senzací, ale nikoli jako vědecký pokus, spíše byli považováni za sebevrahy a blázny a byly uzavírány sázky. Kolik dní vůbec vor vydrží nad vodou.

Na moře vypluli z peruánského přístavu Callao v. dubnu 1947, hlavním pohonem pro vor byl jen Humboldtův proud a pomocným lodní plachta z režného plátna, na které byla zobrazena tvář boha Kon-Tiki, syna Slunce. Proud je skutečně unášel rychlostí 80 km za den a po 101 dnech, kdy urazili vzdálenost dlouhou 8 000 km, a kdy je ani v bouři starobylá konstrukce

voru nezklamala narazili do útesu na atolu Raroia v Polynésii.. Cesta k polynéským ostrovům se tedy zdařila (je popsána v knize „*Ve znamení Kon-Tiki*“, která se později stala světovým bestsellerem).

Přesto, že tato plavba nebyla nezvratným důkazem jeho teorií, minimálně je velmi podpořilo a výprava se stala argumentem tzv. difuzionistických teorií o migraci kultur.

Ale řadu vědců stejně nepřesvědčil, uznali sice, že naši předci mohli po oceánu cestovat, ale to neznamená, že se to skutečně dělo.

Je zajímavé, že oponentem Heyerdahlovy teorie se stal i B. Danielsson, někdejší člen posádky Kon Tiki, který se přiklonil k názoru, že právě naopak byla Amerika osídlena z Asie a tak se po Heyerdahlově vzoru vydal v roce 1949 na voru Tahiti nui opačným směrem z Oceánie k jihoamerickému pobřeží.

V roce 1949 začal Heyerdahl připravovat další expedici, tentokrát na Galapágy, kde byly objeveny pozůstatky kultur z období před vládou Inků. V letech 1955-56 pak řídil na Velikonočním ostrově vykopávky a průzkum tamějších podzemních jeskyní. Sledoval též

antropologické znaky obyvatel a jejich podobnost s jihoamerickými Indiány. Výzkum mj. prokázal, že lidé zde žili asi o tisíc let dříve, než se předpokládalo, a že ostrov byl dříve

zalesněný. Velikonoční ostrov je také zajímavý svými tajemnými sochami (moai – ty již kdysi popsal J. Cook), které připomínají podobné útvary peruánských a ekvádorských Indiánů. Záhadou byla zejména technologie, která se používala při dopravě z kamenolomů a při jejich vztyčování do vzpřímené polohy. Vedle odborné práce napsal o nich i knihu „*Aku-aku*“.

Na Velikonoční ostrov se znovu vrátil v roce 1986. Této expedice se zúčastnil i P. Pavel ze Strakonice, který vymyslel způsob, jak sochy „rozchodit“ tj. dopravit z místa výroby na místa určení. Pavel svou představu (kterou předtím doma vyzkoušel) skutečně na Velikonočním ostrově úspěšně předvedl..

V šedesátých letech prováděl archeologické výzkumy na Novém Foundlandu, které přinesly důkazy o pobytu Vikingů na severu Ameriky. To jej přivedlo na myšlenku, zda obdobné dlouhé plavby nemohly podniknout starověké středomořské národy (např. Féničané). Tuto svou představu realizoval na své druhé námořní expedici v letech 1969 a 1970.. Pro pokus o plavbu přes Atlantik postavil 15 m dlouhý člun, který nazval Ra, tj. jménem boha Slunce starých Egyptanů. Tvořilo jej pět set svazků papyru z etiopského jezera Tana., celková hmotnost stavebního materiálu byla skoro 12 t. Stavbu člunu (podle jeho vlastního návrhu) řídilo několik mužů z Čadu, kteří měli zkušenosti se stavěním loděk používaných pro plavbu po jezeře.

V květnu 1969 vyplul z původně fénického přístavu Safi v Maroku, ale po osmi týdnech, kdy překonal vzdálenost 5.000 km se vlivem četných bouří poškodilo kormidlo a loď nabírala vodu natolik, že nemohl dále pokračovat v plavbě. Za deset měsíců postavil nový, o něco menší člun Ra II. Stavebním materiálem byl opět papyrus od jezera Tana, ale tentokrát člun postavili jihoameričtí Indiáni od jezera Titicaca jako katamaran.

Vyplul v květnu 1970 plul znovu podél afrického pobřeží ale na rozdíl od první plavby se obrátil k západu ještě dříve, než dosáhl mys Juby (tam se pobřeží Afriky obrací k jihu), a po 57 dnech překonal vzdálenost 6.100 km (a také řadu potíží) přistál na Barbadosu. Tím dokázal, že papyrusové lodě mohly z Afriky plout do Střední Ameriky a tak v praxi potvrdil, že primitivní plavidla z dávných dob byla schopna překonat velké vzdálenosti.

V roce 1977 postavil rákosový člun „Tigris“ (repliku původního plavidla starých Sumerů.), na kterém chtěl plavbou z Iráku přes Perský záliv do Indie a zpět do Rudého moře prokázat možnost spojení tří starověkých center – Indie, Sumeru a Egypta. Vplul v listopadu 1977 a jeho trasa vedla z někdejší Mezopotámie do Perského zálivu a dále podél iráckých a kuvajtských břehů.

Po krátké přestávce v Ománu se vydal napříč Arabským mořem do ústí řeky Indu, jehož obyvatelé udržovali ve starověku velmi čilé obchodní styky s Mezopotámií a tam koncem ledna 1978 přistál. V povodí Indu navštívili archeologická pracoviště na lokalitách kdysi významných měst Mohendžo-dára a Harappé (jejich největší rozkvět se klade do období mezi

roky 2500 a 1500 př.n.l.). Problémy nastaly při zpáteční plavbě do Afriky. Nebylo to jen rozbourané moře, ale hlavně politické poměry, které vedly k předčasnému ukončení cesty. Boje na africkém rohu nedovolovaly přistání na pobřeží Somálska, nemohli zakotvit ani v Jižním Jemenu. Přes mezipřistání u ostrova Sokotry nakonec v březnu 1978 dorazili do Džibutska, kde Heyerdahl na protest proti „nehumánním projevům světa roku 1978“ svou loď, stále ještě schopnou plavby, spálil. Cesta lodi Tigris trvala 143 dní a byla dlouhá 6 800 kilometrů.

Na počátku 90. let prováděl výzkumy v peruánském Tucume, kde si mj. potvrdil svůj názor, že jihoameričtí Indiáni stavěli z rákosy velké lodi, které umožňovaly dlouhé plavby po oceánech již dříve, než Atlantský oceán překonaly lodě Vikingů a později španělských a portugalských mořeplavců.

Heyerdahl byl ale také kritikem moderní technické civilizace a varoval svět před ekologickou katastrofou, ke které přispívá mj. postupující likvidace amazonského pralesa, vymírání živočišných druhů, rostoucí ozónová díra, tání ledovců a další činnosti narušující rovnováhu v přírodě. Je znám jeho výrok : „Ženeme se slepě kupředu, aniž bychom se poučili z minulosti.“

Heyerdahl zemřel 18. dubna 2002 v Itálii. Pro další generace zanechal odkaz jak ve vědecké oblasti, tak i pro laiky ve své nezlomné vůli překonávat překážky. Vydal mnoho vědeckých publikací a získal řadu ocenění. Jeho film natočený při plavbě voru *Kon-Tiki* získal v roce 1952 Oscara. V češtině vyšly jeho knihy *Fatu Hiva*, *Ve znamení Kon-Tiki*, *Aku-Aku*, *Výpravy Ra*, ve kterých popsal své zážitky a zkušenosti. V museu Kon-Tiki v Oslu jsou mimo jiných exponátů vystaveny i čluny Kon-Tiki a Ra II.

Téměř šedesát let po plavbě voru Kon-Tiki podnikl tuto plavbu po stejné trase opět balsový vor, v jehož posádce byl i vnuk Thora Heyerdahla Olaf. Tento vor měl jméno Tangaroa (po polynéském bohu moře), byl větší než vor Kon-Tiki a na rozdíl od něj byl vybaven moderní technologií včetně solárních panelů na výrobu elektřiny, satelitní navigací i technikou pro výzkum znečištění životního prostředí. Vor vyplul v květnu 2006 opět z peruánského přístavu Callao a do Polynésie dorazil za 70 dní.

Vypracoval: ing. Jiří Valenta

29.3.2014